

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СЕМАНТИКИ ПРИКМЕТНИКА BRAUN 'КОРИЧНЕВИЙ' У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Козак Т.Б.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет ім.І.І.Мечникова

Тупікова Т.В.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет ім.І.І.Мечникова

*Представлене діахронічне дослідження кольоропозначення braun 'коричневий' дозволяє заглянути в історичне минуле цієї лексеми німецької мови, вивчити її становлення і розвиток, а на основі одержаних даних реконструювати найдавнішу форму та значення. Braun – один з найменш активних за вживаністю в німецькій мові на всіх етапах розвитку, зокрема й у фольклорі, де інші кольори завжди активні. Вчені пояснюють цю особливість досить пізнім утворенням лексеми. За нашими спостереженнями прикметник braun у давньо- і середньовісній німецькій мові виступав у значенні кольору, але зустрічався дуже рідко. У матеріалі сучасних і давніх текстів практично завжди прикметник braun виступає для позначення кольору; навіть у наукових термінах значення кольору завжди виражене, допомагає зрозуміти певне явище, розпізнати певний предмет. Цікаво підкреслити помічені нами численні спільні риси в шляхах розвитку, в семантиці та реалізації форм лексем braun та blau. Джерела цього – схожі індоєвропейські корені *bhel- та *bher-, які можуть бути зведені до єдиної протоформи. Названі варіанти кореня покривали широке семантичне поле кольоропозначень від світлого до чорного тонів. З розвитком мов єдиний кольоровий зміст розподілювався на протиставлення двох частин: більш світлої та більш темної. Семантичне протиставлення двох груп кольорів стало виражатися різними формами, в яких *bher- тяжіло до більш темних тонів, а *bhel- до більш світлих. Проте обидві форми в такому вигляді і у варіантах герм. *blā-waz та *brūn/*birūn ще довгий час могли реалізовуватися на одному семантичному полі, виступаючи як синоніми. Розвиток цих коренів в історичний час, як свідчать матеріали німецької мови, поступово привели до більш диференційованого виявлення семантики і закріплення за ними форм у вигляді braun 'коричневий' і blau 'синій'.
Ключові слова: прикметник braun 'коричневий', семантичні характеристики, розвиток семантики, давні німецькі тексти, реконструкція праформ.*

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ СЕМАНТИКИ ПРИЛАГАТЕЛЬНОГО BRAUN 'КОРИЧНЕВИЙ' В НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ

Козак Т.Б.

кандидат филологических наук, доцент,
Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

Тупикова Т.В.

кандидат филологических наук, доцент,
Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

В многочисленных лингвистических работах, посвященных проблеме изучения цветообозначений, относительно редко изучаются вопросы происхождения и развития этих лексем, отсутствует их глубокая реконструкция и соответственно первоначальная мотивировка. В данной статье предпринята попытка изучить семантическое наполнение слова braun 'коричневый' и проследить его изменение в ходе развития немецкого языка, а также предложить древнейшую реконструкцию этого слова. Материал художественных текстов и лексикографических словарей свидетельствует об очень ограниченной символике

коричневого цвета и, как следствие, редкое употребление прилагательного *braun* 'коричневый' в народных традициях, обрядах, сказках и фольклоре. Прилагательное *braun* в древне- и средневерхненемецкий периоды выступало лишь в значении цвета и имело очень малую частоту встречаемости. Сравнивая зарождение и пути развития лексем *braun* и *blau*, необходимо отметить много общих черт в их семантике и реализации форм. Истоки последней видятся нам в сходных индоевропейских корнях **bhel-* и **bher-*, которые могут быть возведены к единой протоформе. Указанные варианты корня покрывали широкое семантическое поле цветообозначения от светлого до черного тонов. С развитием языков единое цветовое содержание разделяется на противопоставление двух частей: более светлой и более темной. Семантическое противопоставление двух групп цвета стало выражаться различными формами, в которых **bher-* тяготеет к более темным тонам и **bhel-* – к более светлым. Однако одна и другая форма в таком виде и в вариантах герм. **blǎ-waz* и **brūn/*burūn* еще долгое время могли реализовываться на одном и том же семантическом поле, выступая в качестве синонимов. Развитие этих корней в историческое время постепенно привело к более дифференцированному выражению семантики и закреплению за ней форм в виде *blau* синий и *braun* коричневый.

Ключевые слова: прилагательное *braun* 'коричневый', семантические характеристики, развитие семантики, древние немецкие тексты, реконструкция праформ.

PECULIARITIES OF THE DEVELOPMENT OF THE ADJECTIVE BRAUN 'BROWN' SEMANTICS IN GERMAN

Kozak T.B.

candidate of philological sciences, associate professor,
Odessa I.I. Mechnikov National University

Tupikova T.V.

candidate of philological sciences, associate professor,
Odessa I.I. Mechnikov National University

*In numerous linguistic works devoted to the problem of studying color designations, the issues of the origin and development of these lexemes are relatively rarely studied, their deep reconstruction and, accordingly, the initial motivation are absent. This article attempts to study the semantic content of the word "braun" 'brown' and to trace its change in the course of the development of the German language, as well as to offer the most ancient reconstruction of this word. The material of literary texts and lexicographic dictionaries testifies a very limited symbolism of brown color and, as a result, the rare use of the adjective "braun" 'brown' in folk traditions, rituals, fairy tales and folklore. The adjective "braun" in the Old and Middle High German periods acted only in the meaning of color and had a very low frequency of occurrence. Comparing the origin and development of the lexemes "braun" and "blau", it is necessary to note many common features in their semantics and implementation of forms. The origins of the latter are seen by us in similar Indo-European roots **bhel-* and **bher-* which can be traced to one protoform. These root variants covered a wide semantic field of color designation from light to black tones. With the development of languages, a single color content is divided into an opposition of two parts: lighter and darker. The semantic opposition of the two color groups began to be expressed in different forms, in which **bher-* gravitated towards darker tones and **bhel-* – towards lighter ones. However, both forms **blǎ-waz* and **brūn / *burūn* for a long time could be realized on the same semantic field, acting as synonyms. The development of these roots in historical time gradually led to a more differentiated expression of semantics and the consolidation of forms in the form of "blau" blue and "braun" brown.*

Key words: adjective "braun" / 'brown', semantic characteristics, development of semantics, ancient German texts, reconstruction of proto-forms.

Вступ. У численних лінгвістичних працях, присвячених проблемі вивчення кольоропозначень, порівняно рідко досліджуються питання походження цих лексем, зміни в їхньому значенні; не приділяється увага глибокій реконструкції і відповідно – первісному мотивуванню.

Метою нашої статті є аналіз особливостей розвитку прикметника *braun* ‘коричневий’ та змін його семантики в ході розвитку німецької мови. Також пропонується найдавніша реконструкція цього слова.

Результати та обговорення. Коричневий колір – це позначення тону, що виявляється, як правило, між жовтим і червоним кольорами; в більшості випадків – це темний змішаний колір, який у природі характерний, наприклад, для кольору шерсті ведмедя чи бобра. Цікаво, що й самий прикметник *braun* ‘коричневий’ у німецькій мові етимологічно є спорідненим з цими словами (Althochdeutsches Wörterbuch, 1968: 1435). Германський прикметник двн., свн. *brûn* (гол. *bruin*, англ. *brown*, шв. *brun*) заснований на індоєвропейському корені **bher-* (*weiß, rötlich, braun*) *schimmern[d], leuchten[d], glänzen[d]* – ‘блищати, сяяти, мерехтити (білим, червонуватим, коричневим кольором)’ (Duden, Bd. 7, 1989: 96). Порівняймо ще грецьке слово *phrûnê, phrûnos* ‘жаба’ (первісна назва *die Braune*), яка найчастіше має коричневе або буре забарвлення (Kluge, 1995: 132). Від цього індоєвропейського кореня **bher-* утворено пізніше назви тварин та рослин *der Bär* ‘ведмідь’ (або *der Braun* – назва ведмедя в німецькому народному епосі); *der Biber* ‘бобер’, забарвлення якого теж є коричневим; *die Birke* ‘береза’. Це германське кольоропозначення було рано запозичено у романські та слов’янські мови: фр. *brun*, іт., ісп. *bruno*, лит. *brûnos*, серб. *brun*, рос. *брюнет* (Duden, Bd. 7, 1989: 96).

Braun – один з найменш активних за вживаністю в німецькій мові на всіх етапах розвитку, зокрема й у фольклорі, де інші кольори завжди активні. Вчені пояснюють цю особливість досить пізнім (порівняно з іншими кольорами – *schwarz, weiß, rot*) утворенням лексеми (Mackensen, 1934-1940: 55). У минулому слово *braun* у мовленні зустрічалося іноді в значенні *violett* ‘фіолетовий’, очевидно маючи підґрунтям латинське слово *prûnum* ‘слива’ для позначення кольору цього фрукта (двн. *brûn*, свн. *brûn*) (Kluge, 1995: 132). Словник О.Шаде наводить такі значення для двн. *brûn, prûn*: блискучий, темного кольору, коричневий (Schade, 1969: 87). У словнику Р.Шютцейхеля немає даних про це слово. Прикметник *brûn* у середньовісній німецькій мові мав значення *braun* ‘коричневий’; *dunkelfarbig* ‘темний’; темного кольору’; стосовно зброї перекладався як *glänzend* ‘блискучий’, *funkelnd* ‘блискаючий’ (Lexner, 1974: 27).

Розглянемо кілька прикладів з давніх текстів.

1) *sîn buosem was al umbe / bestreut mit knöpfelînen
diu sach man verre schînen / gel blâ grüene brûn und rô
swarz wîz als er gebôt* (Gartenaere, 1972: 16).

‘Його груди були всіяні маленькими гудзиками, які було видно здалека, бо світилися: жовті сині, зелені, коричневі і червоні, чорні, білі – все. як він замовляв.’ * Тут і далі переклад зроблено автором статті

Різнокольорові миготливі гудзики були "родзинкою" одягу головного героя твору "Hilmbrecht". Вони переливалися, мерехтіли, їх було видно здалека. Використані в уривку прикметники *gel, blâ, grüene, brûn, rôt, swarz, wîz* містять прямі кольорові значення: визначають колір гудзиків.

2) *Wîze, rôte rôsen, blâwe bluomen, grüene gras, /brûne, gel und aber rôt, dar zuo des klêves blat...* (Johansdorf, 1977:336).

‘Білі, червоні троянди, блакитні квіти, зелена трава, коричневий, жовтий і знову червоний, а до цього ще й листочок конюшини...’

Головний герой вірша закоханий і щасливий, а природа навкруги шаленіє від різнобарвності кольорів і наповнює радістю та гармонією його душу. Прикметники *brûne, gel, rôt* вживаються у прямому кольоровому значенні.

3) *Liehtiu ougen, dâ bî brûne brâ / hâstu und zwei rôtiu wângelîn.
schoene bistu hie und schoene dâ. / brûn rôt wîz, der drîer varwe schîn
treit dîn hôchgeborner schoener lîp. / tugende hâstu vil, guot
wîplîch wîp* (Lichtenstein, 1978: 110).

‘У тебе променисті очі, коричневі брови, / ніжні червоні щічки. Ти у всьому вишукана. / Коричневий, червоний, білий: сяйво цих трьох кольорів / надають благородної вишуканості твоєму образу, / найдоброчесніша з жінок.’

Автор оспівує вроду своєї коханої і запевняє, що ніхто з нею не зрівняється. Названі кольори – червоний, коричневий, білий створюють виразний образ. Пряме значення прикметника *brûne* перед іменником *brâ* підкреслює колір очей (карий).

За нашими спостереженнями прикметник *braun* у давньо- і середньовісній німецькій мові виступав у значенні кольору, але зустрічався дуже рідко. У сучасній німецькій мові прикметник *braun* має такі значення (Duden, 1989: 288; Deutsch-Russisches Wörterbuch, 1991: 339).

1. Позначає кольори, властиві кольорам дерева, землі, шоколаду чи відтінок шкіри людини, одержаний внаслідок тривалого перебування на сонці; становить собою суміш жовтого, червоного і чорного кольорів: *braune Augen haben* ‘мати карі очі’; *braunes Haar haben* ‘мати каштанове волосся’ (шатен); *die Bräune* ‘смаглявість, засмаглисть’; *bräunlich* ‘буруватий’, *braungebrannt* ‘засмаглий’; *braunbrennen* ‘засмагнути’; *die Bräunung* ‘штучна смаглявість шкіри, солярій’; *braungelb* ‘темножовтий’. Щодо процесу приготування їжі – то дієслово *bräunen* перекладається ‘підсмажити’ щось.

2. Досить широко використовується аналізована назва кольору *braun* у наукових термінологіях природничих наук та близьких до термінологій професіоналмах. Наприклад: а) у назвах корисних копалин (геологія): *der Brauneisenstein, das Brauneisenerz* ‘бурий залізняк’; *der Braunstein* ‘перекис марганцю, пиролюзіт’; *die Braunkohle* ‘буре вугілля’; *die Braunkohlenformation* ‘третинна формація бурого вугілля’; *der Braunspat* ‘залізомісткий доломіт’; *der Braunkohlenteer* ‘буровугільна смола’; б) у назвах рослин (біологія-ботаніка): *der Braunkohl* ‘червона капуста, брунколь’ (різновид білокачанної капусти); *die Braunalgen* ‘бурі водорості’; *die Braunfäule* назва більшості захворювань рослин, у результаті яких на листі рослин з’являються коричневі плями; в) у назвах

різних захворювань (медицина): *die Bräune* ‘ангіна, дифтерія’ (назва пов’язана з червоно-коричневим кольором горла та мигдалин під час протікання хвороби); *die Bränehäutige* ‘круп’.

3. У політичному жаргоні (з часів гітлеризму і до наших днів) дуже активно "живе" іменник *die Braunhemden* з прикметником *braun-* як композит, перекладається як ‘коричневосорочечники’, бо форма німецьких націонал-соціалістів була жовто-коричневою.

4. У розмовному мовленні *braun* набуває переносного або навіть послабленого (у фразеологізмах) значення. Наприклад: *wie Braunbier und Spucke aussehen* ‘дуже блідо виглядати’; *j-m braun und blau schlagen (j-m grün und blau schlagen)* ‘побити когось так, щоб шкіра була покрита синцями’.

Як бачимо з наведених прикладів, у матеріалі сучасних і давніх текстів практично завжди прикметник *braun* виступає для позначення кольору; навіть у наукових термінах значення кольору завжди виразне, допомагає зрозуміти певне явище, розпізнати певний предмет (див. табл. 1).

Таблиця 1

Лексико-семантичні варіанти слова *braun* ‘коричневий’ у різні періоди німецької мови

Словоформа	Лексичне значення		
	двн.	свн.	нвн.
braun	brūn 1) позначення блискучого, темного кольору.	brūn 1) позначення темного, коричневого кольору.	braun 1) колір предметів, явищ, співвідносних з кольором дерева, землі, шоколаду; або відтінок шкіри внаслідок тривалого перебування на сонці; або відтінок продуктів у наслідок підсмажування тощо; 2) некольорове переносне значення якості, пов’язаної з кольором (термінологія); 3) переносне або послаблене кольорове значення (в політичному жаргоні, в розмовному мовленні); 4) набування фразеологічного значення – послаблене або втрачене значення в розмовному мовленні; 5) функція компонентів для створення різних відтінків коричневого кольору в складних словах.

Розглянемо детальніше походження слова *braun*. Слово *braun* відноситься до загальногерманського кореня і представлено в усіх германських мовах, крім готської. Порівн.: двн. *brūn*; голл. *bruin*; англ. *brown*; дсакс. *brūn*; шв. *brun*; дат. *bruun*; ісл. *brúnn* (Duden, Bd. 7, 1989: 96; Grimm, 1999: 325). В англійських

дериватах зустрічаються форми з голосним у початковій позиції, між приголосними: *burnet*, *burnisch*, поряд з *brunette*, *brownish* (Skeat, 1983: 76). Вважаємо, що у формах з *burn-* наявна більш архаїчна риса з серединним голосним, ніж в інших вищенаведених випадках. Тому реконструйована форма приймає вигляд у прагерманській мові – **burūn-*. Одночасно можна допустити й існування варіанта праформи **brūn-*, яка реконструюється в германістиці (Левицький, 2000: 123-124). Можна припустити, що в германській прамові мали місце діалекти, які представляли собою різні реалізації того самого ж індоєвропейського кореня.

Реконструйований варіант герм. **burūn-* походить з іє. **bher-* (*weiß, rötlich, braun*) *schimmern[d], leuchten[d], glänzen[d]* – ‘блищати, сяяти, мерехтити (білим, червонуватим, коричневим кольором)’ (Duden, Bd. 7, 1989: 96). В інших мовах цей корінь представлений у вигляді: гр. *phrŷnē, phrŷnos* ‘жаба’ (букв. ‘коричнева’); дінд. *ba-bhrŷ-h* ‘рижувато-коричневий’; рос. (діал.) *бруный* ‘червоний’; псл. **bronъ* (Левицький, 2000: 124). Германські та інші мови свідчать, що розглядувана лексема *braun* вживалась у давніх текстах у різних ситуаціях, позначаючи при цьому відтінки червоного, помаранчевого, чорного кольору. У давньоверхньонімецькій мові *brūn* мало значення ‘фіолетовий’ за аналогією до кольору лат. *prunum* ‘слива’ (Paul, 1961: 106). У семантиці *braun* розуміється ‘змішаний колір з жовтою, червоною і чорною’ (Grimm, 1999: 324). Поступово з розвитком німецької мови відбулося закріплення *braun* за кольоропозначенням ‘коричневий’. Але й і сьогодні у складних словах має місце реалізація *braun* у різних кольорових гамах. Порівн.: *tiefbraun, dunkelbraun, hellbraun, rotbraun, schwarzbraun, braunrot, braunschwarz* (Muthmann, 1991: 728; Duden, 1986: 136).

Висновки. Вважаємо, що цікаво підкреслити помічені нами численні спільні риси в шляхах розвитку, в семантиці та реалізації форм лексем *braun* та *blau* (Козак, 2002: 12-15). Джерела цього – схожі індоєвропейські корені **bhel-* та **bher-*, які можуть бути зведені до єдиної протоформи, коли складові *-r* і *-l* були варіантами однієї фонемі. Матеріали названого дослідження свідчать, що названі варіанти кореня покривали широке семантичне поле кольоропозначень від світлого до чорного тонів. З розвитком мови єдиний кольоровий зміст розподілився на протиставлення двох частин: більш світлої та більш темної. Вважається, що зародження давніх слів засновується на бінарних структурах (Гамкрелідзе, Іванов, 1984; Таранець, 1996). Семантичне протиставлення двох груп кольорів стало виражатися різними формами, в яких **bher-* тяжіло до більш темних тонів, а **bhel-* до більш світлих. Очевидно, таке закріплення пояснюється звуко-символічними особливостями приголосних *[r]* і *[l]* (Аржевська, Воронін, 1986: 7; Газов-Гінзберг, 1965: 59; Скалічка, 1967: 281). Проте обидві форми в такому вигляді і у варіантах герм. **bláe-waz* та **brūn/*burūn* ще довгий час могли реалізовуватися на одному семантичному полі, виступаючи як синоніми. Розвиток цих коренів в історичний час, як свідчать матеріали німецької мови, поступово привели до більш диференційованого виявлення семантики і закріплення за ними форм у вигляді *braun* ‘коричневий’ і *blau* ‘синій’.

Список літератури

- Аржевская И.С., Воронин С.В. К вопросу о RL-формантах в английских звукоизобразительных глаголах. *Полуаффиксация в терминологии и литературной норме*. Владивосток, 1986. С. 3-8.
- Газов-Гинзберг А.М. Был ли язык изобразителен в своих истоках? (свидетельства прасемитского запаса корней). М.: Наука, 1965. 183 с.
- Гамкрелидзе Т.В., Иванов Вяч. Вс. Индоевропейский язык и индоевропейцы: Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры: В 2-х частях / С предисл. Р.О.Якобсона. Тбилиси, 1984. Ч. 1. 428 с., Ч. 2. С. 440-1328.
- Козак Т.Б. Лексико-семантическая группа слов, обозначающих цвет в немецком языке (диахроническое исследование): Автореф. дис...канд. филол. наук: 10.02.04. Одесса: ОНУ, 2002. 19 с.
- Левицкий В.В. Этимологический словарь германских языков: В 3-х т. Черновцы: Рута, 2000. Т. 1. 263 с., Т. 2. 260 с., Т. 3. 237 с.
- Скаличка В. Исследование венгерских звукоподражательных выражений. *Пражский лингвистический кружок*. Сб. статей / Сост., ред. и пред. Н.А.Кондрашова. М.: Прогресс, 1967. 559 с.
- Таранець В.Г. Рефлекси індоєвропейського *k^w - в слов'янських мовах. *Слов'янський зб.* Вип. 1. Одеса: Вид-во ОДУ, 1996. С. 79-83.
- Althochdeutsches Wörterbuch: In 3 Bänden / Hrsg. von R.Grosse. Berlin: Akademie-Verlag, 1968. Bd. 1. 1586 S.
- Deutsch-Russisches Wörterbuch: In 2 Bänden / Begr. von H.H.Bielfeldt. 3. Aufl Berlin: Akademie-Verlag, 1991. Bd. 1. 1076 S.; Bd. 2. 1177 S.
- Duden. Die sinn- und sachverwandten Wörter. Wörterbuch der treffenden Ausdrücke / Bearb. von Wolfgang Müller. 2. Aufl. Mannheim/Leipzig/Wien/Zürich: Dudenverlag, 1986. Bd. 8. 800 S.
- Duden. Deutsches Universalwörterbuch. 2. Aufl. Mannheim; Wien; Zürich: Dudenverlag, 1989. 1816 S.
- Duden. Das Herkunftswörterbuch. Etymologie der deutschen Sprache. 2. Aufl. / Bearb. von Günter Drosdowski. Mannheim/Leipzig/Wien/Zürich: Dudenverlag, 1989. Bd.7. 843 S.
- Gartenaere W. Hilmbrecht. Mittelhochdeutscher Text und Übertragung / Hrsg. und übers. von H.Brackert u.a. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, 1972. 155 S.
- Grimm J., Grimm W. Deutsches Wörterbuch: In 33 Bänden. Leipzig: Verlag von S. Hirzel, 1860. Nachdr. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1999. Bd. 2. 1776 S.
- Johansdorf A. Die Mittelhochdeutsche Minnelyrik. Die frühe Minnelyrik. *Texte und Übertragungen. Einführung und Kommentar* / Hrsg. von G.Schweikle. Darmstadt, 1977. S. 326-351.
- Kluge Fr. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Berlin-New York: Walter de Gruyter, 1995. 921 S.
- Lexer M. Mittelhochdeutsches Taschenwörterbuch. Leipzig: S. Hirzel Verlag, 1974. 504 S.
- Lichtenstein U. Der Frauen Tanz. *Deutscher Minnesang (1150-1300)* / Auswahl und Ausgabe der mittelhochdeutschen Texte von F. Neumann. Stuttgart: Philipp Reclam Jun., 1978. S. 110-112.
- Mackensen L. Handwörterbuch des deutschen Märchens: In 2 Bänden. Berlin: de Gruyter, 1934-1940. Bd.2. 698 S.
- Muthmann G. Rückläufiges deutsches Wörterbuch. Handbuch der Wortausgänge im Deutschen, mit Beachtung der Wort- und Lautstruktur. 2. Aufl. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1991. 998 S.
- Paul H. Deutsches Wörterbuch. Halle: VEB M. Niemeyer Verlag, 1961. 782 S.
- Röhrich L. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten: In 2 Bänden. 4. Aufl. Freiburg-Basel-Wien: Verlag Herder KG, 1978. Bd. 1. 623 S. Bd. 2. S. 629-1255.
- Schade O. Althochdeutsches Wörterbuch: In 2 Bänden. Halle: Verlag der Buchhandlung des Wiesenhauses, 1969. Bd.1. 671 S.
- Skeat W. An Etymological Dictionary of the English Language. Oxford, 1983. 70 p.

References

- Arzhevskaja, I.S., Voronin, S.V. (1986). K voprosu o RL-formantah v anglijskih zvukoizobrazitel'nyh glagolah. Poluaffiksacija v terminologii i literaturnoj norme. Vladivostok, 3-8.
- Gazov-Ginzberg, A.M. (1965). Byl li jazyk izobrazitel'nyj v svoih istokah? (svidetel'stva prasemitskogo zapasa kornej). M.: Nauka.
- Gamkrelidze, T.V., Ivanov. Vjach. Vs. (1984). Indoevropskij jazyk i indoevropejcy: Rekonstrukcija i istoriko-tipologičeskij analiz prajazyka i protokul'tury: V 2-h chastjah / S predisl. R.O. Jakobsona. Tbilisi.
- Kozak, T.B. (2002). Leksiko-semantičeskaja gruppa slov, oboznachajushhij cvet v nemeckom jazyke (diahroničeskoe issledovanie): Avtoref. dis...kand. filol. nauk: 10.02.04. Odessa: ONU.
- Levickij, V.V. (2000). Jetimologičeskij slovar' germanskijh jazykov: V 3-h t. Chernovcy: Ruta.
- Skalichka, V. (1967). Issledovanie vengerskijh zvukopodražatel'nyh vyraženij. Pražskij lingvističeskij kružok. Sb. statej / Sost., red. i pred. N.A. Kondrašova. M.: Progress.
- Taranec', V.G. (1996). Refleksi indoevropskogo *k - v slov'jans'kijh movah. Slov'jans'kij zb. Vip. 1. Odesa: Vid-vo ODU, 79-83.
- Althochdeutsches Wörterbuch: In 3 Bänden (1968). / Hrsg. von R. Grosse. Berlin: Akademie-Verlag, 1968. Bd. 1. 1586 S.
- Deutsch-Russisches Wörterbuch: In 2 Bänden (1991) / Begr. von H.H. Bielfeldt. 3. Aufl Berlin: Akademie-Verlag.
- Duden. Die sinn- und sachverwandten Wörter. Wörterbuch der treffenden Ausdrücke (1989). / Bearb. von Wolfgang Müller. 2. Aufl. Mannheim/Leipzig/Wien/Zürich: Dudenverlag.
- Duden. Deutsches Universalwörterbuch. (1989). 2. Aufl. Mannheim; Wien; Zürich: Dudenverlag.
- Duden. Das Herkunftswörterbuch. Etymologie der deutschen Sprache. (1989). 2. Aufl. / Bearb. von Günter Drosowski. Mannheim/Leipzig/Wien/Zürich: Dudenverlag.
- Gartenaere W., Hilmbrecht. (1972). Mittelhochdeutscher Text und Übertragung / Hrsg. und übers. von H.Brackert u.a. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag.
- Grimm, J., Grimm, W. (1999). Deutsches Wörterbuch: In 33 Bänden. Leipzig: Verlag von S. Hirzel, 1860. Nachdr. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Johansdorf, A. (1977). Die Mittelhochdeutsche Minnelyrik. Die frühe Minnelyrik. Texte und Übertragungen. Einführung und Kommentar / Hrsg. von G.Schweikle. Darmstadt, 326-351.
- Kluge, Fr. (1995). Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Berlin-New York: Walter de Gruyter.
- Lexer, M. (1974). Mittelhochdeutsches Taschenwörterbuch. Leipzig: S. Hirzel Verlag.
- Lichtenstein, U. (1978). Der Frauen Tanz. Deutscher Minnesang (1150-1300) / Auswahl und Ausgabe der mittelhochdeutschen Texte von F. Neumann. Stuttgart: Philipp Reclam Jun., 110-112.
- Mackensen, L. (1940). Handwörterbuch des deutschen Märchens: In 2 Bänden. Berlin: de Gruyter.
- Muthmann, G. (1991). Rückläufiges deutsches Wörterbuch. Handbuch der Wortausgänge im Deutschen, mit Beachtung der Wort- und Lautstruktur. 2. Aufl. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Paul, H. (1961). Deutsches Wörterbuch. Halle: VEB M. Niemeyer Verlag.
- Röhrich, L. (1978). Leikon der sprichwörtlichen Redensarten: In 2 Bänden. 4. Aufl. Freiburg-Basel-Wien: Verlag Herder KG.
- Schade, O. (1969). Althochdeutsches Wörterbuch: In 2 Bänden. Halle: Verlag der Buchhandlung des Wiesenhauses.
- Skeat, W. (1983). An Etymological Dictionary of the English Language. Oxford.

Стаття надійшла до редакції 10.07.2020 р.